

Uvodnik

Vsaj v enem od prejšnjih uvodnikov sem že razglabljal o tem, da naš časopis nima aktualnega pomena, kot npr. dnevni časopisi. O tem sem se velikokrat že sam prepričal. Celo presenečen sem bil včasih nad odkritjem, da smo o neki zanimivi zadevi pisali že pred leti. Nanjo smo počasi pozabili in zgodilo se je že, da je bila izražena želja, da bi kaj napisali o zadevi, ki je že bila objavljena. Verjetno bi še kakemu drugemu rodoslovcu koristilo, da bi v urici prostega časa ponovno prelistal stare številke Dreves.

Da nekatere zadeve ne zastarijo, bom skušal ilustrirati s ponatisom skoraj 100 let starega Cankarjevega pogleda na eno od takrat aktualnih zadev, ki je bila objavljena v Socialni reviji št. 10 in 11 oktobra 1905.

Še en simbol
Ivan Cankar

Ali bi živi duši na Slovenskem prišlo kdaj na misel, da bi naročil slavnostno pesem Prešernu in ne Koseskemu, Zupančiču in ne Ganglu, sliko Jakopiču, kip Bernekerju? NE! Svoji svojim!

Pravijo, da je bil Zajčev osnutek med vsemi sedmerimi prav zares najboljši in da so gospodje prisiljeni kupiti edino suho kravo, prignano na semenj. Ampak to so same prazne besede, doživeli smo že take reči, prijatelji, da lahko modro zapišemo: če bi poslalo svoje osnutke sedmero Rodinov, spomenik bi bil stavil Zajec. Resnica je, da imamo, kolikor jih jaz poznam, vsaj dvoje kiparjev, ki sta umetnika: Berneker in Peruzzi; ampak Prešerna je napravil Zajec in Zajec dela zdaj Vego in bo delal Bleiweise in bo delal Andrejčkovega Jožeta, in kadar Zajca več ne bo, bo nastalo zajčevstvo ter bo delalo spomenike sebi in svojemu narodu, po petnajst metrov visoke.

Imenoval sem Peruzzija in sem rekel, da je umetnik. Napravil je za cesarjev spomenik osnutek, ki se je hudo ponesrečil - in glej, takoj je dobil naročilo. Bernekar pa je preklinjal svoj talent. Ampak, o Peruzzi, tvoja pot drži navzgor in kolikor višje boš stal, toliko manj bo naročil in z bridkostjo se boš spominjal na tiste čase, ko ti je zmota dodelila dopadenje narodovo. Stal boš v kotu, ko bo obiral Zajec kosti velike slave. Pozajči se!

"Govorilo se je že o novem natečaju" pravi Zajec sam in tista govornica je bila v celi dolgi komediji edino pametna; zategadelj je ostala samo govornica. Poleg nerazsodnosti, poleg nevednosti v umetniških stvareh je bilo namreč nujno potreba, da se je razodela ob tej ugodni priliki tudi ponižujoča odvisnost in nesamostojnost Zajca in njegovih gospodarjev; drugače bi spomenik ne bil popoln. Zajec je delal kot krojaški vajenec, mojstri in "kseli" so stali za njim in celo vatel je zapel svojo pesem ob priliki "novega natečaja". Mojster pa sam ni vedel, kako bi s frakom, in tako je sklical na kup vse sosede, ki so majali z glavo in kimali in govorili in hvalili in grajali, dokler ni bil frak skrpan na tako čudežen način, da natakara ne ve, ali ima škrice spredaj ali zadaj. Komu večja zamera, učencu ali mojstrom? Od poštenega delavca, ki ni umetnik, bi bilo nespametno zahtevati originalnosti in idej; od ljudi, ki ne marajo ne originalnosti, ne idej in ki sovražijo oboje, bi bilo nespametno zahtevati, da bi iskali teh stvari. Torej nikomur zamere. Ampak čemu je bilo treba, da se je vlekla komedija na Dunaj in da so razkazovali svetu naše uboštvo? Kaj pa briga K. in K. naša neumnost? Nazadnje bosta morda res mislila, da imamo na Slovenskem same estetike take vrste, ki so letali po Dunaju, in namesto umetnikov same krojaške učence. Jaz mislim, da naj ostanejo take reči med nami, ki se poznamo. Zunaj pa naj zastopa našo umetnost Bernekar, doma Zajec. Tako je vse v redu, čast je rešena, neumnost tudi.

Lepa in velika je bila misel, da se postavi Prešernu spomenik, ki bi bil spomenik narodove ljubezni. Toda, za veliko misel je vodil boj Črtomir in je oblekel kuto; Brdavsca je premagal Krpan in je postal koncesioniran kontrabantar. Kar se je rodilo kaj velikega, je umrlo smešne smrti; iz spomenika narodove ljubezni je postal nenadoma spomenik klavrne dobe.

Bralcem prepuščam, da Cankarjeve misli uporabijo za primerjavo z današnjimi ali komaj minulimi dogodki. Da pa bom zares aktualen, vam vsem skupaj, z detetom z naslovne strani, zaželim vesele praznike in srečno novo leto.

